

Галина ГРИМАШЕВИЧ

**ЛЕКСИКОГРАФІЧНА РЕПРЕЗЕНАЦІЯ ПРИКМЕТНИКОВОГО
ЛЕКСИКОНУ ЛЕМКІВСЬКИХ ГОВІРОК**

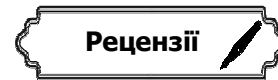
(Словник прикметникового лексикону лемківських говірок / укл.
С. Є. Панцьо, Н. І. Лісняк. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2016. – 232 с.)

Початок ХХІ ст. в українській діалектній лексикографії позначений виданням низки різноманітних діалектних словників, у яких представлено говірковий матеріал із різних зон українського діалектного континууму, з-поміж них як політематичні словники однієї чи кількох говірок (Сабадош І. В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району (Ужгород, 2008); Турчин Є. Словник села Тилич на Лемківщині (Львів, 2011); Астаф'єва М., Воронич Г. Словник гуцульських говірок Річки та Яворова (Київ – Івано-Франківськ, 2014) та ін.), так і лексикографічні видання, які репрезентують матеріал окремої групи говірок (Сагаровський А. А. Матеріали до фразеологічного словника Центральної Слобожанщини (Харківщини) (Харків, 2015)) чи діалекту (Аркушин Г. Словник західнополіських говірок (Луцьк, 2016) та ін.).

Особливої уваги з боку діалектологів потребують ті території, які через різні екстралінгвальні чинники зазнають невідворотних утрат, що призводять до розпорошення, а то й зникнення цілих етнічних груп, які опиняються в оточенні інших говірок, що закономірно впливає на мовлення й нівелює діалектні особливості. Саме такою працею є «Словник прикметникового лексикону лемківських говірок», який уклали С. Є. Панцьо та Н. І. Лісняк.

Рецензоване видання є словником диференційного типу, у якому представлено прикметниковий лексикон лемків – етнічної групи, представники якої, за словами упорядників, проживають віддалено й відірвано від материкових теренів, але все зуміли зберегти свою етнографію, свою говірку, свій фольклор та особливу любов до рідного краю та гордість за свою національну належність (с. 4). З огляду на переселення лемків з етнічних теренів та розпорошення їх у різних зонах лемківський говір становить замкнену мікросистему, яка зберігається лише в пам'яті носіїв – представників старшого покоління, тому цей діалект сьогодні позбавлений перспектив розвитку та сприймається як стабільно закрита, словесно обмежена мікрогрупа (с. 5). Саме зазначене вище спонукає до збереження цього говору завдяки збору та запису його лексичного складу й репрезентації в лексикографічній праці як надійному джерелі.

Зауважимо, що упорядники видання – С. Є. Панцьо та Н. І. Лісняк – вихідці з лемківського середовища, дослідниці, автори низки наукових праць, у яких порушено різноманітні проблеми лемківської діалектології та антропоїміки (деякі їхні надбання в цій царині представлено в кінці словника в списку літератури (с. 225–227), тому вони відчують гостру потребу в збереженні лексики лемків, щоб вона не згубилася в часі, намагаються долучитися до дослідження та популяризації

оригінальної лемківської спадщини, котра так вирізняється на теренах української культури, а рецензований словник – логічне продовження лексикографічної обробки джерельної бази лемківського діалекту (с. 7).

Реєстр словника – понад 1550 прикметників, відібраних із 18 різноманітних джерел (список подано на початку словника), які репрезентують лемківську мову та культуру, і зібраних методом власного спостереження й кропіткої праці над збереженням лемківського діалекту та власних польових записів, зафіксованих у 20 населених пунктах від переселенців, які мешкають у с. Жовтневе на Тернопільщині.

Особливістю рецензованого словника є те, що упорядники досить докладно на високому науковому рівні здійснили аналіз прикметникової лексики лемківських говірок, зауважуючи, що в репрезентованому лексикографічному виданні поряд із говірковими одиницями представлено загальновоживану українську прикметникову лексику, яка побутує в мовленнєвому просторі лемків (с. 8), але має виразні діалектні особливості здебільшого на фонетичному та словотвірному рівнях, а також запозичену, яка органічно увійшла в лексичну систему діалекту й перебуває в активному вжитку в мовленні лемків, тому упорядники свідомо не вказують на джерело запозичення, схарактеризували словотвірні особливості прикметників, їхні фонетичні риси в системі вокалізму та консонантизму.

Спостереження над прикметниковим лексиконом дали змогу упорядникам зробити висновок про те, що серед засвідчених прикметників переважають лексеми, котрі містять негативну характеристику (с. 8–9), (пор.: *гаркавий* ‘злобний, сварливий’ (с. 43), *лунавий* ‘трохи дурний’ (с. 45), *грижавий* ‘противний, норовливий, агресивний’ (с. 49), *капарний* ‘неохайний, брудний’ (с. 78), *кепешиний* ‘пихатий, зарозумілий’ (с. 79), *лотрівський* ‘бандитський’ (с. 95)), хоча відзначено й ад’єктиви з позитивно забарвленою семантикою (напр.: *контентний* ‘задоволений’ (с. 84), *красітний* ‘дуже красивий’ (с. 86), *надобний* ‘хороший, гарний’ (с. 109), *прикладний* ‘взірцевий’ (с. 152), *треплиний* ‘трепетний’ (с. 185)). Водночас зазначено, що однією з ознак прикметникової лексики є наявність розгорнутої синонімії, що справді підтверджує матеріал словника (напр., із семантикою ‘гарний’ відзначено прикметники *гардий* (с. 43), *красний* (с. 86), *ладний*, *вадний* (с. 91), *парадний* (с. 132), *подобний* (с. 141), *файний* (с. 191), *шварний* (с. 206), *шувний* (с. 211)).

Кожна словникова стаття має чітко визначену структуру, елементами якої є: 1) реєстрове говіркове слово і його фонетична транскрипція, яка відображає точність говіркового мовлення; 2) граматична характеристика слова (реєстровою є форма чоловічого роду, поряд із якою подано закінчення для жіночого та середнього роду з усіма фонетичними варіантами; якщо слово зафіксоване лише в якомусь одному роді, подано його граматичні ремарки); 3) тлумачення реєстрового слова через відповідник української літературної мови; 4) до окремих слів у дужках подано уточнення їх семантики; 5) у поодиноких випадках зазначено стилістичні характеристики; 6) ілюстративний матеріал дібраний із записів інформаторів, із творів письменників-лемків, писаних говіркою, зі збірників народних пісень; 7) покликання на джерело інформації, подане в круглих дужках у скороченій формі (список скорочень джерел подано на початку словника), а також умовні скорочення, ремарки тощо.

Ілюстративний матеріал подано в спрощеній фонетичній транскрипції з виділенням аналізованого слова жирним шрифтом, що дасть змогу користуватися словником не тільки філологам, а й усім, кого зацікавить лемківська культура.

Специфікою рецензованого видання є наявність характерних для лемківського діалекту невідмінюваних форм прикметників, щодо яких подано граматичну ремарку невідм. (напр. **втіш** [ўт'іш]. Невідм. скороч. прикм. **втішний** (радий). Дуже радий (с. 41); **м'ягісь** [м'яг'іс'']. Невідм. скороч. ф-ма від **м'ягісі**. М'якесенький (с. 108)¹).

Цілком закономірно фонетичні варіанти представлено в одній словниковій статті (напр.: **гмлий**, **гмвий** [гмви], -а, -е. Те саме, що **мдлий**. Млосний (про їжу) (с. 46); **гласкавий**, **гваскавий** [гваскави], -а, -е. Ласкавий, лагідний (с. 44); **лінський** [л'інскы], **лінський**, **лонський**, -а, -к'е. Минулорічний (с. 94), словотвірні – здебільшого в різних із відсиланням до першого ресстрового слова, напр.: **сивавий** [сивави], -ого, ч. Сивуватий (про коня); **сивастий** [сивасти], -а, -е. Те саме, що сивастий. Сивуватий; **свицький** [сив'іц'к'і], -а, -к'е. 1. Сивенький. 2. Давній (с. 166).

Полісемічні прикметники представлено в одній словниковій статті із зазначенням усіх зафіксованих сем (напр.: **зграбний** [зграбни], -а, -е. 1. Пропорційний за статуєю. 2. Спритний (с. 70); **злотий**, **золотий**, **звоти** [звоти], -а, -е. 1. Золотий. 2. Зроблений із золота (про виріб). 3. Перен. Чемний, послушний (про людину). 4. Погожий (про день) (с. 73); **ясучий** [йасучи], -а, -е. 1. Гідний (про людину, тварину). 2. Придатний. 3. Добротний (с. 214).

Крім того, варто відзначити ілюстративне наповнення із зазначених на початку словника джерел, яке відображає матеріальну та духовну культуру лемків, їхні уподобання, ставлення до навколишнього середовища, своєрідне світобачення, уміння природно використовувати кожне слово, надавати йому особливого звучання передовсім у народних піснях та в поетичних текстах, що свідчить про неповторність та унікальність самих лемків, їхньої мови та культури.

Усе зазначене вище дає підстави зробити висновок про важливість і необхідність такого видання, яке, на що сподіваються укладачі й упевнені ми, органічно увійде до надбань сучасної діалектологічної науки, стане вартісною складовою у вивченні та збереженні лемківського мовного матеріалу (с. 8) й спонукатиме діалектологів до дослідження діалектного мовлення передовсім рідної говірки чи говірок й оприлюднення його в працях лексикографічного типу як важливого джерелі збереження історії, культури та мови певної етнічної групи.

¹ Цитований матеріал подаємо відповідно до представлення його в словнику зі збереженням технічного оформлення та всіх ремарок, крім ілюстративного матеріалу та написання ресстрових слів із великої літери.